

De God van
je tante ofwel het Ezel-
proces van
Gerard Kornelis
van het Reve
een documentaire
samengesteld
door Jan Fekkes

Amsterdam
Uitgeverij De Arbeiderspers
1968

Gebruikte afkortingen

R.C. (rechter-commissaris)

O.M. (Openbaar Ministerie)

w.v.s. (Wetboek van Strafrecht)

M.v.T. (Memorie van Toelichting)

M.v.A. (Memorie van Antwoord)

N.J. (Nederlandse Jurisprudentie)

Artikel 147, lid 1 Wetboek van Strafrecht

Met een gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden of een geldboete van ten hoogste tweehonderd veertig gulden wordt gestraft: hij die zich in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, door smalende Godslasteringen op voor godsdienstige gevoelens krenkende wijze uitlaat.

Het proces voor de Amsterdamse rechtbank

Reeds enkele uren vóór de zitting (die op 20 oktober 1966 om twee uur begon en pas 's avonds tegen half elf eindigde) stond een grote groep belangstellenden te wachten bij de ingang van de publieke tribune van het Paleis van Justitie aan de Prinsengracht. Theologen en schrijvers woonden het proces bij; aan de journalisten waren speciale perskaarten uitgereikt.

De dagvaarding

Nadat de president officieel had vastgesteld dat degene die voor hem stond inderdaad Gerard Kornelis van het Reve was en hem – eveneens volgens voorschrift – gemaand had ‘oplettend te zijn op hetgeen u hier zult horen’, las de officier van Justitie de dagvaarding voor:

PARKET VAN DE OFFICIER VAN JUSTITIE TE AMSTERDAM

Dagvaarding van verdachte

JHS

De officier van Justitie in het Arrondissement Amsterdam
dagvaardt

Parketnummer
3344-183-I-66-F

Gerard Kornelis van het REVE,
geboren te Amsterdam, 14 december 1923,
schrijver,
wonende te AMSTERDAM

om te verschijnen op donderdag 20 oktober 1966, te 14.00 uur,
ter terechtzitting van de 5e kamer der Arrondissementsrechtbank
te Amsterdam, Prinsengracht 434, teneinde terecht te staan ter
zake dat

hij te Amsterdam, althans in het Arrondissement Amsterdam in of omstreeks het jaar 1965 opzettelijk zich in het openbaar bij geschrift door smalende Godslasteringen op voor godsdienstige gevoelens krenkende wijze heeft uitgelaten door alstoen aldaar opzettelijk

1e. in het openbaar in het regelmatig te Amsterdam in druk verschijnende tijdschrift "DIALOG", tijdschrift voor homofilie en maatschappij – van welk tijdschrift hij met anderen in de redactie zitting had – en wel in het nummer 1965 – 1 van dat tijdschrift een door hem, verdachte, geschreven en opgesteld stuk of artikel onder de titel "Brief aan mijn Bank" op te nemen en te doen verschijnen, welk exemplaar 1965 – 1 van dat tijdschrift toen en aldaar onder de abonnees van voormeld tijdschrift en/of onder het publiek verspreid en openbaar is gemaakt; in het bovenbedoelde stuk of artikel, waarin verdachte opzettelijk zich in het openbaar bij geschrift door smalende Godslasteringen op voor godsdienstige gevoelens krenkende wijze uitliet kwam de navolgende passage voor:

"Maar het liefste zijn hier de ezels. Dat zijn zulke schatten! Maar ze hebben het heel hard. Ik geef ze altijd mijn suiker, want die gebruik ik niet als ik op terrassen koffie drink.

Als God zich opnieuw in de Levende Stof gevangen geeft, zal hij als Ezel terugkeren, hoogstens in staat een paar lettergrepen te formuleren, miskend en verguisd en geranseld, maar ik zal Hem begrijpen en meteen met Hem naar bed gaan, maar ik doe zwachtels om Zijn hoefjes, dat ik niet te veel schrammen krijg als Hij spartelt bij het klaarkomen.

Ach, soms smelt je hart als je een ezel ziet met een ezelsveulen – wie dat ziet en dan nog God zou kunnen loochenen, dat is mij onbegrijpelijk. Want een kleine ezel is net een jonge herdershond, maar dan in het groot, en heel aandoenlijk hoog op de poten en hij doet de hele tijd dartele schijnaanvallen op zijn moeder. Je moet gewoon huilen als je het ziet. Ik zoen ze altijd allebei op de kop, want dat moet."

2e. In het openbaar in het te Amsterdam bij de uitgever C.A. van OOR-SCHOT verschenen en door hem, verdachte geschreven boek, getiteld "Nader tot U", een door hem, verdachte geschreven stuk onder de titel "Brief uit het Huis genaamd Het Gras" te publiceren, op te doen nemen en te doen verschijnen, welk boek toen en aldaar in de handel is gebracht en onder het publiek is verspreid en openbaar gemaakt; In het bovengenoemde stuk, waarin verdachte opzettelijk zich in het openbaar bij geschrift door smalende Godslasteringen op voor godsdienstige gevoelens krenkende wijze uitlaat, komt op bladzijde 112 en 113 van bovengenoemd boek "Nader tot U" de navolgende passage voor:

"Ik moest vechten – met God en mensen zou ik worstelen, en ik zou overwinnen, zag ik nu. Neen, o neen, ik mocht nimmer de hoop opgeven dat ik eenmaal datgene zou schrijven wat geschreven moest worden, maar dat nog niemand, ooit, op schrift had gesteld: het boek, alweer, dat alle boeken overbodig zou maken, en na welks voltooiing geen enkele schrijver zich meer zou behoeven af te tobben, omdat gans het mensdom, ja zelfs de gehele, thans nog in haat en angst gekluisterde natuur, verlost zou zijn. Dan zouden de kinderen der mensen een zonsopgang zien als nimmer gezien was, en een muziek zou klinken, ruisend als van verre, die ik nooit gehoord had; maar toch kende. En God Zelf zou bij mij langs komen in de gedaante van een éénjarige, muigrijze Ezel en voor de deur staan en aanbellen en zeggen: "Gerard, dat boek van je – weet je dat Ik bij sommige stukken gehuild heb?"

"Mijn Heer en mijn God! Geloofd weze Uw Naam tot in alle Eeuwigheid! Ik houd zo verschrikkelijk veel van U", zou ik proberen te zeggen, maar halverwege zou ik al in janken uitbarsten, en Hem beginnen te kussen en naar binnen trekken, en na een geweldige klauterpartij om de trap naar het slaapkamertje op te komen, zou ik Hem drie keer achter elkaar langdurig in Zijn Geheime Opening bezitten, en daarna een present-eksemplaar geven, niet gebrocheerd, maar gebonden – niet dat gierige en benauwde – met de opdracht: "VOOR DE ONEINDIGE. ZONDER WOORDEN."

zijnde de in de telastelegging onder 1e en 2e voorkomende onderstreepte¹ zinsneden smalende Godslasteringen geschikt om de godsdienstige gevoelens van anderen te krenken.'

AMSTERDAM, 9 september 1966
De Officier van Justitie voornoemd
w.g. onleesbaar

1. De in de originele dagvaarding onderstreepte tekst is hier cursief gezet. (Noot van de samensteller.)

Mijnheer de President, Edelgrootachtbare Heren,

Tegen het vonnis van de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam van 3 november 1966 ben ik bij Uw College in beroep gegaan, omdat dit vonnis, ondanks zijn conclusie tot ontslag van alle rechtsvervolging, mij van het ten laste gelegde niet vrij pleit in de mate waarop ik meen recht te hebben.

Dit vonnis, dat ik bepaald geen juridisch meesterstuk kan vinden – de argumentatie ervan leidt immers eerder tot vrijspraak dan tot ontslag van rechtsvervolging, aangezien niet de kennelijke afwezigheid van smaling, maar de onbewijsbaarheid ervan wordt aangenomen – heeft mij vooral diep teleurgesteld omdat het de kern van de beschuldiging – godslastering – bewezen verklaart. Dit vonnis, dat mij geen eerherstel geeft maar eigenlijk afscheept met een nietszeggende uitspraak, is dan ook door de ultrarechtse reformatorische orthodoxie in haar verkiezingscampagne tegen mij in het veld gebracht.

Het verloop van de rechtszitting had mij echter al kunnen doen beseffen, dat ik niet veel beters mocht verwachten. Ik sta waarlijk niet alleen in mijn mening, volgens welke de behandeling van deze zaak voor de rechtbank beneden een minimaal te eisen niveau is gebleven. Het ware onredelijk, van mensen die in één bepaald vak hoog gespecialiseerd zijn, een even gespecialiseerde kennis op elk willekeurig ander gebied te eisen, maar ik had toch een meer genuanceerde, een rijpere en een volwassener afdoening van de zaak verwacht dan dewelke haar ten deel is gevallen. Ik acht mij nergens te kort gedaan in de rechten en vrijheden waarop een verdachte aanspraak mag maken, noch behoef ik te twijfelen aan de onbevooroordeeldheid van de rechtbank ten aanzien van mijn werk of persoon, maar ik ben waarlijk niet de enige die ietwat verbijsterd was door de onwetendheid van zowel aanklager als rechters betreffende zaken, die toch niet buiten de grenzen vallen van wat men in advertenties voor schriftelijke cursussen 'algemene ontwikkeling' noemt. Van de vele voorbeelden wil ik slechts noemen: het duidelijke afgrijzen, waarmede een lid van de rechtbank mij de vraag stelde of ik het aan God toedichten van seksualiteit iets gewoons en fatsoenlijks achtte; de vraag van de president aan de getuigen-deskundigen – een vraag waartegen zij zich, de één wat feller dan de ander, terecht hebben verzet – of zij een werkelijke, tastbare paring

van een mens met een echt dier al dan niet moreel verwerpelijk achten, terwijl toch zulk een paring nergens in mijn veelgelezen boeken voorkomt, ik die nimmer volvoerd heb, noch daartoe het plan of verlangen zou hebben, en bedoelde vraag, redelijkerwijs, slechts ongeveer had mogen luiden: 'Acht U het door verdachte in geschrifte uiten van de in de dagvaarding onderstreepte teksten, waarin verdachte een religieuze voorstelling ontvouwt, waarin hij seksuele intimiteit heeft met een als Ezel geïncarneerde Godheid, smalende godslastering op voor godsdienstige gevoelens krenkende wijze in de zin der Wet?' Ik stond en sta immers niet terecht op beschuldiging van seksueel verkeer met enig dier, maar wegens het publiceren van twee teksten van mythische aard, waarin de Godheid, als dier geïncarneerd, een seksuele rol vervult, en welke teksten een aantal mensen – over wie ik het nog zal hebben – niet naar zin en genoeg zijn. De verwisseling van het één met het ander is menselijk, maar vooral Nederlands: men moet in onze 'gezellige moerasdelta', waar men nu eenmaal nog nooit ergens van gehoord heeft – de Duitse dichter Heinrich Heine schrijft: 'Als het einde der wereld gekomen is, ga ik naar Holland, want daar gebeurt alles 50 jaar later.' – nog steeds even voorzichtig zijn als in het oude Duitsland, waar de censor een vertaling van Dante's *Divina Commedia*, '*Die Göttliche Komödie*', verbood met de annotatie: 'Man soll mit göttlichen Sachen keine Komödie treiben'.

Zoals gezegd: men heeft hier zelden ergens van gehoord, maar men doet bovendien al heel weinig moeite om ooit ergens iets van te horen, want gedurende de bijna acht uren durende zitting heeft noch de Officier, noch een lid der rechtbank mij ook maar éénmaal een vraag gesteld als: 'Wat betekenen die teksten volgens U precies?' 'Welke functie kent U ze toe?' 'Welk literair dan wel buiten-literair effect poogt U ermede te bereiken?' 'In welke verhouding staan zij tot het geheel van Uw werk?' 'Vertolken deze teksten een concrete, lichamelijke begeerte, of zijn het misschien uitingen van een speelse zucht naar bizarriteit?' 'Hebt U in deze teksten, naar Uw eigen oordeel, religieuze gevoelens serieus verwoord, of hebt U in de eerste plaats zulke gevoelens willen relativiseren of bespotten?'

Natuurlijk had ik, in deze, ter zitting het initiatief kunnen nemen, maar behalve om praktische redenen – ik was onvoldoende op de hoogte van de procedure en voerde bovendien niet zelf de verdediging – heb ik om een andere, veel principiëlere reden hiertoe niet kunnen besluiten: een afdoende exegese van de onderhavige teksten zou onmogelijk zijn zonder een uiteenzetting over mijn Godsbegrip, en wat dit laatste betreft gevoelde ik

aarzeling. Er bestaat namelijk, naast zo iets als een lichamelijke onkuisheid, ook zo iets als een religieuze onkuisheid – het begrip is niet van mij, maar van wijlen prof. H. C. Rümke – die even stuitend is als de lijfelijke. Ik doel op de onkuisheid van die mensen – U kent ze stellig wel, en ze zullen elders in mijn betoog nog genoemd worden – die nimmer aflatende berichten, hoe groots en verlossend toch wel hun buitengewoon juiste geloof is, hoe uitzonderlijk goed hun God, die hen dagelijks in alles gratis van advies dient, het nu juist met hén meent; die precies weten wie gered wordt en wie niet, en die mij opbellen om mij te melden dat ik, mits ik mijn beestachtige zondigheid zou kunnen loslaten, de heerlijkheid deelachtig kan worden die de hunne is, omdat zij 'de Zoon hebben' – het laatste woord is bepaald tekenend – en die mij bij voorbeeld een evangelisatieblaadje toesturen, met een pijl naar de naar buiten gevouwen kop van een artikel, dat getiteld is: *Gangster werd getuige van Christus*.

Mijn diepe afkeer van dit onkuise complex van aanmatiging, waarheidswaan en fanatisme, heeft mij steeds weerhouden over mijn religieuze gevoelens, voorstelling en gedachten ongevraagd in bijzonderheden te treden. Ik acht het thans echter onvermijdelijk dat ik althans iets mededeel aangaande mijn Godsidee, waarbij ik mij zou willen beperken tot het in deze zaak relevante.

De bewering van, bij voorbeeld, de Officier, dat het hier om een uitsluitend juridische kwestie zou gaan, is een onhoudbare spitsvondigheid. Zeker, uiteindelijk moeten juridische overwegingen het door U te vellen vonnis schragen, maar het ware dwaasheid vol te houden dat een oordeel over deze teksten mogelijk zou zijn zonder dat daarbij aan overwegingen van literaire esthetiek en kennis der godsdienstgeschiedenis enig gewicht zou moeten worden toegekend. Maar zelfs indien U, Edelgrootachtbaar College, van mening mocht zijn dat het hierna volgende deel van mijn betoog niet relevant zou zijn wat betreft het vormen van een oordeel over de vraag naar de strafbaarheid der uitlatingen, dan toch acht ik het onontbeerlijk dat U er kennis van neemt, omdat het U in ieder geval een dieper inzicht kan verschaffen in de motieven van de verdachte.

Geen Uwer, en ik al evenmin, is theoloog, maar wel zijn wij, wat daarvan vrijwel het synoniem is, namelijk Nederlanders. Er is echter in het geheel geen gespecialiseerde theologische kennis nodig om tot inzicht te geraken in het conflict dat aan deze strafzaak ten grondslag ligt. Van de aanvang van deze zaak af – en de oorsprong ervan ligt al jaren vóór de instelling van het gerechtelijk onderzoek – ben ik de overtuiging toege-

daan geweest, die ik ook thans onveranderd staande wens te houden, dat het conflict er één is tussen twee Godsbegrippen: dat van de emanente, en dat van de immanente God. Alle narigheid komt hieruit voort, dat God voor mij niet is de 'gans andere', de emanente, maar het 'meest eigene', dat wil zeggen: de immanente. Mijn God is kennelijk niet de God van Nederland, of, zoals onze grote schrijver Nescio hem in zijn onsterfelijke verhaal *Dichtertje* noemt, 'de God van je tante, die zei, dat je moest groeten als je langs 't huis van je baas kwam, (...) ook al zag je niemand, je kon nooit weten wie 't zag.'

Ik bezit geen statisch Godsbeeld, maar als ik van God een definitie zou moeten geven, dan zou die thans luiden: 'God is het diepst verborgene, meest weerloze, allerwezenlijkste en onvergankelijkste in onszelf'. Kortere en beter door iemand anders geformuleerd ten aanhoren van dat onuitroeibare slag lieden, dat altijd wil weten of het Koninkrijk Gods een absolute dan wel een constitutioneel-parlementaire monarchie zal zijn: 'Het Koninkrijk Gods is binnen in U'.

Alles wat ik in mijn werk over God te berde breng, is op dit Gods-begrip gegrondvest. Wat het waard is, weet ik niet; ik weet alleen dat het voor mij het enig mogelijke is. En ik vermag niet in te zien, waarom dit Godsbeeld minder recht op expressie zou hebben dan dat van bij voorbeeld de emanente God der wrake, die mensen tot het bedrijven van zonde predestineert, om ze vervolgens voor deze zonde voor eeuwig te veroordelen.

Mijn Gods-begrip wordt, tegenover dat van de 'God van Nederland en van je tante' gesteld, wel voor hoogmoedig, infantiel of primitief gehouden. Vermoedelijk is het dat alle drie, maar ik acht de opvatting volgens welke een immanent Godsbeeld wel, maar een emanent Godsbeeld niet of minder antropomorf zou zijn, een illusie. Zoals in de kunst het bezeten nastreven van de zogenaamd tijdloze vorm nu juist een zeer tijdgebonden streven is, zo ook blijft het beeld van God, die men zo onbereikbaar ver als maar mogelijk is laat heersen, en die men van zo veel mogelijk als oneerbaar beschouwde menselijke eigenschappen ontdoet, een bij uitstek antropomorf Godsbeeld. En trouwens: met welk recht toch zouden wij God attributen van ons bestaan, als liefdesverlangens, eenzaamheid, angst en lijden, bij voorbaat mogen ontzeggen?

Mijn immanent Gods-begrip, zoals dat in mijn werk tot uiting komt, berust op het besef van een wezensidentiteit van God en mens. Ik ben veel minder een nieuwlichter, ketter of revolutionair dan velen, en ik, in zelf-

overschatting, soms wel denken: de idee dat God en mens in oorsprong, wezen en toekomst één zijn, vindt men, weliswaar ietwat afgezwakt van de Gnosis overgenomen, in het Christendom, en verder in vrijwel alle wereldgodsdiensten terug. Wij zijn geschapen naar Zijn beeld en gelijkenis, dat wil zeggen niet in diepste wezen verschillend; God en Zijn schepping zijn Eén, want niet alleen wij mensen, maar al het bestaande is naar Zijn Beeld geschapen, en zelfs de in de Duisternis smartelijk geketende tweelingbroeder van Christus, de Satan, is waarlijk God, Die Zichzelve, om redenen die ons verstand te boven gaan, weerstreeft.

Ik zou thans op de beide gewraakte en een klein aantal andere uit mijn werk gekozen citaten een exegese willen beproeven, waarin het mij moge gelukken aan te tonen, dat deze teksten met provoceren of kwajongens-achtigheid, zoals de Officier veronderstelde, niets van doen hebben, maar min of meer voor de hand liggende literaire vertolkingen zijn van mijn Gods-begrip.

Maar alvorens ik dit wil doen, moet ik, heel in het kort, iets zeggen over die beschuldiging van provoceren en kwajongensachtig geschrijf, die nogal eens geuit wordt, en waarbij men mij niet zelden meteen maar een 'overvloedige beziging van schuttingwoorden' verwijt. Bedoelde beschuldigingen hebben weliswaar niet rechtstreeks met de telastelegging te maken, maar zouden toch de visie op mijn werk als geheel kunnen vertroebelen.

Zoals geen componist een bepaalde noot of een bepaald akkoord bij voorbaat zal uitsluiten, en zomin als een schilder een bepaalde kleur uit beginsel van zijn palet zal weren, zo min verwerpt de schrijver die zijn naam waardig is, bij voorbaat enig woord. Waar het om gaat is de vraag, of de aanwezigheid van de noot, het akkoord, de kleur of het woord, in het werkstuk van de kunstenaar vereist is. Aldus sluit ik in beginsel geen enkel woord, ook geen schuttingwoord, uit, maar de uittentreure geuite bewering, zoals bij voorbeeld die van prof. dr. G. A. Lindeboom in zijn uiterst behartigenswaardige boekje *God en Ezel, van het Reve's ezelgod in het oordeel van enige gereformeerde theologen*, volgens wie ik 'een royaal gebruik van schuttingwoorden' zou maken en mijn jongste boek een 'met schuttingwoorden doorspekt werk' zou zijn, is aantoonbaar onwaar: In *Nader Tot U* komen, bij een omvang van 158 pagina's, vier, misschien vijf schuttingwoorden voor, al naar gelang men het door kunstbroeder Simon Carmiggelt voor het eerst in een dagbladkolom gebezigde en daardoor gelegaliseerde woord 'lul' al dan niet als schuttingwoord wil

rubriceren. Deze op niets steunende bewering, van ondergeschikt belang als zij moge schijnen, is niettemin kenmerkend voor het niveau van de domme hetze, die tegen mijn werk en persoon wordt gevoerd.

Maar thans de tekstuitleg die ik U toezegde. Op bladzijde 63 (68) van *Op Weg Naar Het Einde*, regel 15 (13) van onderen, staat: 'God is erg eenzaam'. Misschien wordt nergens elders in mijn gehele werk met zo weinig woorden mijn Godsbegrip zo bijna volledig verwoord. De gedachte die aan de uitspraak 'God is erg eenzaam' ten grondslag ligt – de idee van een liefdesleed en verlatenheid kennende, en ondanks Zijn almacht van de liefde Zijner schepselen afhankelijke God – duikt telkens weer in mijn werk op, inzonderheid in de verzameling gedichten waarmede *Nader Tot U* sluit, de *Geestelijke Liederen*. Mijn tegenstanders hebben mij dikwijls verwijtend voorgehouden, dat ik mij zelf in mijn Godsvoorstelling projecteer. Doen zij iets anders, en kan men ooit iets anders doen? Het verwijt doet denken aan het afgunstig oordeel van de kunscriticus, die in een recensie op het jongste boek weer weet te vertellen – behalve natuurlijk dat het een nihilistisch werkje is, waarvan een levensvijandige visie uitgaat, en waarin weer 'geen normaal mens voorkomt' – dat je 'jezelf herhaalt'. Ik vraag mij af, hoe ik een ander zou moeten herhalen.

Mijn tegenstanders, de aanbidders van de God van Nederland, hebben nu eenmaal een andere God, die ik niet ken, noch wens te kennen: de toornige, onberekenbare, maar allerm minst om de tuin te leiden oude huistiran, tegenover wie zij zich gedragen als kinderen, die zich koest houden omdat straks, aan het eind van de dag, 'vader thuis komt'. Ik heb al vaker gezegd, dat ik niemand dat Godsbeeld misgun, maar erop blijf staan, desgewenst uitbeelding te geven van het mijne.

Wanneer ik er nu van uitga, dat het de vervulling van 's mensen bestemming is, God lief te hebben, dan rest mij nog slechts de vraag, welke soort liefde jegens God ik mij dan als ideaal zou moeten stellen. Het antwoord moet luiden: de meest onbaatzuchtige en meest onvoorwaardelijke liefde. Is dat de liefde van kinderen jegens hun vader? Die liefde is verre van belangeloos: zij is gemengd met vrees voor straf, en voor verlies van geborgenheid. Is het dan de liefde tussen twee liefdespartners? Zeker kan zulk een liefde grote momenten van werkelijke belangeloosheid bevatten, maar zij is toch ook gemengd met elementen van voorwaardelijkheid, zoals vergroting van het zelfgevoel, veroveringszucht en driftbevrediging. Is het dan de liefde tussen broers, zusters, vrienden? Ook die liefde blijft ten dele gericht op eigen behoud en eigen belang. Welke liefde blijft dan

over? Het is de liefde, die ouders koesteren jegens hun kind. Deze liefde vraagt, indien zij echt is, niets, en geeft alles. Aldus moeten wij God liefhebben als ons Kind. Deze idee heeft mij, toen zij bij mij opkwam en voordat ik teksten in handen kreeg waaruit bleek dat ik allerm minst een eenzaam genie was, diep geschokt en beangstigd, en het heeft geruime tijd geduurd, voordat ik haar op schrift durfde stellen. Op bladzijde 154 van *Nader Tot U* spreek ik, in de laatste regel van het gedicht *Gezicht op Kerstmis*, God aan als 'Zoon, die de Dood zijt, Troost, Vergetelheid'. Ik kan mij er nog niet toe brengen, het bezittelijk voornaamwoord te gebruiken, dat ik ten slotte wel durf te bezigen in de laatste regel van het later geschreven *Danklied Voor Het Lam*, op bladzijde 153, dat eindigt met 'Mijn zoon, mijn Lam, ik houd zo vreselijk veel van U'.

God heeft lief, God lijdt, en God wordt in mij geboren. Dat God, die volgens één van mijn andere definities is 'de alles overwinnende, alles doordringende, alles verzoenende en alles één makende Liefde, die alle verstand te boven gaat', lijdt, is voor mij geen moeizaam staande gehouden gedachte, maar een banaliteit. Indien God en de Liefde dezelfde zijn – en gedurende de veertig minuten per jaar, dat het mij gelukt te geloven, dat God eens zal zegevieren en alle tranen zal afwissen, kan ik het niet anders zien – dan moet dit betekenen, dat God meer lijdt dan alle schepselen die geleeft hebben, leven en zullen leven te zamen, en dat Hij door ons getroost moet worden. Deze gedachte wordt vertolkt op bladzijde 133 van *Nader Tot U*, in de derde regel van het gedicht *Aan De Maagd*, die ik als God beschouw (inderdaad ietwat vooruitlopend op een nieuw, ongeveer in het jaar 2000 af te kondigen rooms-katholiek dogma, waarin de wereld zal worden geopenbaard dat Maria waarlijk God is, dat Zij een Goddelijke Persoon is naast de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, en dat Zij met Hen deel uitmaakt van een Allerheiligste Viervuldigheid) en die ik toespreek met de woorden: 'U groet en troost ik'. God behoeft evenzeer onze liefde en troost als wij de Zijne, en moet evenzeer door ons verlost worden als wij door Hem.

Heel vaak, wanneer ik in geschrifte God in relatie met mijzelf weergeef, is God in een wederkerige, intieme, het seksuele contact stellig niet uitsluitende verhouding met mij verbonden, waarin hij niet zelden tegelijkertijd mijn meerdere en mijn ondergeschikte is – dit wellicht om de intensiteit en totaliteit van de omgang aan te duiden zoals wel heel duidelijk het geval is in het gedicht op bladzijde 143 van *Nader Tot U*, *Een Nieuw Paaslied*, waarin Hij, in één en dezelfde regel, 'Meester, Slaaf en Broeder'

wordt genoemd. En bij de beschrijving op bladzijde 56, van de 'Meedogenloze Jongen' is het frappant dat, wanneer tegen het einde van het hoofdstuk mijn extase het karakter gaat aannemen van een aanbidding, de Meedogenloze Jongen, nimmer onderworpen, juist op dit hoogste ogenblik, zoals het er staat 'even weerloos' is 'als iedere jongen, die hij onderwierp en bezat'. Zelfs hier, in een figuur, die oorspronkelijk geen andere functie heeft dan die van een homoseksuele pendant van *La Belle Dame Sans Merci* uit de romantische literatuur, de Zich weerloos offerende God. Steeds is God voor mij het schuldeloos lijdende en weerloos zich onderwerpende. Hiermede verband houden zulke gedachten als die, waarin God met Zijn allerlaatste krachten naar mij op weg is, en zich slechts zal kunnen redden door mij te vinden en van mijn bloed te drinken, of de idee, dat God ergens wederrechtelijk gevangen wordt gehouden, en het de allerhoogste tijd is om alarm te slaan en Hem te gaan bevrijden.

Zoals ik God zoek en Hem wil liefhebben en dienen – men denke aan de slotalinea van *Op Weg Naar Het Einde*, zo ook wil God Zich aan mij onderwerpen, en Zich zelfs seksueel door mij laten bezitten.

Het liefste, meest schuldeloze schepsel dat ik ken is, naast de olifant, de Ezel. Indien enig schepsel, dan is wel dit wezen het toonbeeld van goedheid, trouw en duldzaamheid. Het is geen toeval, dat volgens de overlevering de Ezel één van de slechts twee uitverkoren Dieren is, die aanwezig mogen zijn bij de Geboorte van God. Van het tot een pakket aangegroeide aantal prentbriefkaarten van ezels dat ik het afgelopen jaar van supporters heb ontvangen, moge ik er u hierbij twee overhandigen. Alleen iemand zonder hart kan mijn idee, dat God als Ezel incarneert, ten kwade uitleggen, en alleen symboolblinden kunnen in gebreke blijven, in deze twee afbeeldingen de traditionele voorstellingen te herkennen van respectievelijk het Lam Gods en de Kruisdraging van Christus.

Wanneer God zich zelf in Zijn Liefde aan mij offert, doet Hij dat op een wijze die symbool is bij uitstek van uiterste, volledige en tevens allertederste onderwerping: Hij geeft Zich aan mij in seksuele overgave, daarbij de soort intimiteit kiezend die, voor mij, boven elke andere verheven is en alle verstand te boven gaat: Hij laat Zich door mij in Zijn Geheime Opening bezitten.

Seksueel verkeer van de Godheid met een mens is in de godsdienst-geschiedenis gewoon. Zelfs het Christendom is die niet vreemd: de Heilige Maagd immers wordt zwanger gemaakt door God in de persoon van de heilige Geest, van Wie het toch niet alleen heet dat hij 'waarlijk God' is,

maar ook, dat Hij 'vuur en liefde' is. Nergens staat volgens mij, en gezien die kwalificatie 'vuur en liefde' is het ook onwaarschijnlijk, dat dit verkeer niet seksueel zou zijn geweest. Zonder seksualiteit schijnt het nu eenmaal, zelfs in Gods heilsplan, niet te kunnen: men krijgt nu eenmaal geen goede eieren zonder een haan.

Maar zelfs seksuele toenadering van een als Dier geïncarneerde Godheid tot een mens is niets nieuws: ik wil slechts wijzen op Zeus, die als zwaan Leda overweldigt, die als stier Europa schaakt, en die, als arend, de beeldschone jongeling Ganimedes rooft, die hem, behalve voor het bijschenken van zijn drinkbeker, ook nog voor een heel ander divertissement van dienst moet zijn: de Godheid, Edelgrootachtbaar College, is van oudsher niet kieskeurig, maar 'lust van het hele varken'.

Kortom: een als dier geïncarneerde en een seksueel – homoseksueel of heteroseksueel – contact met een mens hebbende Godheid is niets bijzonders, en mijn Ezel is dan ook, mogen we wel zeggen, een degelijke, vooroorlogse Ezel.

Overigens zijn de aanbidders van de 'God van Nederland' hier wel langs de rand van de afgrond gegaan. Want stel U eens voor, dat in mijn boek God Zich door mij in Zijn Geheime Opening had laten bezitten, *niet* in de gedaante van een 'éénjarige, muisgrijze Ezel', maar in de gedaante van een 33-jarige Jongeman, met geschramd voorhoofd, doorboorde handen en voeten, en met een wond in de zijde.

In het voorafgaande heb ik, zeer in het algemeen en nog niet op details ingaande, u slechts een fundamenteel inzicht willen verschaffen in de noodzakelijkheid waarmede, uit mijn Godsbegrip, de diverse Godsvoorstellingen die in mijn werk voorkomen, moesten ontstaan, en mijn oogmerk daarbij was geen ander, dan het voor U aannemelijk te maken, dat de beide teksten geen intellectualistische grappenmakerij zijn, maar vertolkingen van zeer duurzame, met de diepste lagen van mijn ziel verbonden inhouden. Dit inzicht, dat ik essentieel acht voor enig begrip in deze zaak, houdt nog geen enkel waardeoordeel in en raakt, althans formeel, ook nog nauwelijks de vraag naar de strafbaarheid der uitlatingen. Thans wil ik onderzoeken, in hoeverre ik gehandeld heb in strijd met de wet.

Alvorens te kunnen besluiten het hierna volgende aan Uw oordeel te onderwerpen, heb ik mij zeer lang bezig moeten houden met deze vraag: Heeft het zin, de verdiensten of gebreken, het voor en het tegen, de redelijkheid of onredelijkheid van een wet te berde te brengen in een betoog, dat gericht is tot een college, dat zelf tot het uitspreken van een oordeel

hierover niet gerechtigd is omdat het, onder de huidige wetgeving, niet het toetsingsrecht zou bezitten? Wanneer ik, na rijp beraad, tot de slotsom ben gekomen, dat het ter sprake brengen van het bestaansrecht van dit wetsartikel wel degelijk zin heeft, dan is dat waarlijk niet, omdat ik ten overstaan van pers en publiek een tirade wil afsteken waarop U onmachtig zoudt zijn in te gaan, die U niet op Uw vonnis zoudt mogen betrekken, kortom, waarvoor U zich eigenlijk doof zoudt dienen te houden, maar omdat ik ervan overtuigd ben dat u het bedoelde toetsingsrecht wel degelijk bezit.

Is het wel waar, dat de Nederlandse rechter geheel verstoken is van het toetsingsrecht? Is het niet veeleer zo, dat de rechter een recht, dat hem de jure onthouden wordt, de facto wel degelijk uitoefent en moet uitoefenen? Want is eigenlijk niet ieder vonnis, door de jurisprudentie die het schept, van belang voor het gehandhaafd, afgeschaft, gewijzigd of niet meer toegepast worden van enige wet? Hoe zorgvuldig de scheiding in acht genomen wordt tussen wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht, de rechtspraak is – en niet alleen wat betreft de Arresten van de Hoge Raad – de facto, en op passieve wijze, wetgevende arbeid. Daarom zij het mij toegestaan, een overigens beperkt deel van mijn verdediging te wijden aan een beschouwing van dit wetsartikel 147 sub A, een uit een periode van diep nationaal verval daterend stukje gelegenheidswetgeving, dat volstrekt strijdig is met onze traditionele beginselen der vrijheid van meningsuiting in het algemeen, en met die van de vrijheid van godsdienst in het bijzonder.

Wat is godsdienstvrijheid? In de eerste plaats: het recht om er een godsdienst op na te houden, en die openlijk en ongehinderd te belijden; ten tweede: het recht er géén godsdienst op na te houden, een recht waaraan in ons land nog wel het een en ander mankeert – ik noem alleen maar de nog maar zeer ten dele geëindigde achterstelling van bij voorbeeld de humanisten bij de subsidiëring van zielszorg en andere sociale arbeid – en, ten derde: het recht om het geloof in het algemeen, of enige godsdienstige idee in het bijzonder, welke dan ook, te bestrijden en te bespotten. Het is niet de taak van een moderne, pluralistische, democratische rechtsstaat de aanhangers ener godsdienstige overtuiging een speciale bescherming te verstrekken, die hij de aanhangers van bij voorbeeld een politieke overtuiging onthoudt. Ik zou wel eens willen vernemen, welke toch wel, van het standpunt van de onpartijdige wetgever uit gezien, de uitnemendheid is van godsdienstige gevoelens boven andere. Om het kort en krachtig te

zeggen: deze wet verleent de godsdienstige burger een volstrekt ongrondwettelijke bevoorrechtiging.

In hoeverre nu kan de wet, in de praktijk, het bezigen van de in hare beschrijving bedoelde spot beperken? Zij kan dit wel, maar zij moet dit doen op een uit hare formulering voortvloeiende, wel zeer inconsequente en eenzijdige wijze. De omschrijving van het strafbare feit valt in drie delen te onderscheiden: de uitlating moet 'smalend' zijn, een 'godslastering' en 'grievend'. Over wat smalend en grievend is, behoeven we ons het hoofd niet te breken: het eerste, misschien omdat het iets actiefs en opzettelijk is, laat zich gemakkelijker vaststellen dan het tweede, dat iets aanmerkelijk passievers, vagers en subjectievers lijkt, maar beide laten zich toch nog naar meer of minder objectieve maatstaven meten. Hoe echter staat het met dat begrip 'godslastering'? Om dat te kunnen vaststellen, zou men toch eerst moeten weten wat God is, of Hij bestaat, en dat weet, althans naar objectieve, controleerbare maatstaven, niemand. Het absurde van dit wetsartikel is aldus, dat het uitgaat – de ontwerper heeft het er indertijd nog uitdrukkelijk bij gezegd – van het bestaan van God, dus van een theologisch axioma. En nu hebben de vele uitleggers die de wet hebben willen verdedigen, in de loop der tijden wel ontelbare malen aangevoerd, dat de strekking van de wet kennelijk niet zou zijn, God tegen lastering, maar wel, godsdienstige mensen tegen krenking hunner gevoelens te beschermen, maar als dat waar is, wat heeft dan de aanwezigheid van dat woord 'godslastering' in de wet voor zin? Dan zou toch bij voorbeeld de formulering 'smalende voorstellingen die krenkend zijn voor godsdienstige gevoelens', voldoende zijn geweest? Waarom staat dat woord *godslastering* er in? Omdat, Edelgrootachtbaar College, deze wet niet godsdienstige gevoelens in het algemeen, doch slechts die gevoelens beschermt, die betrekking hebben op een, min of meer algemeen aanvaard, Godsbeeld. Ik zeg 'min of meer algemeen'. Want juist door het schijnbaar universeler maken van deze wet door het woord godslastering, wordt de toepassing van deze wet, merkwaardigerwijs, beperkt tot de bescherming van slechts die symbolen, waarvan volgens een zekere communis opinio, vaststaat, dat zij het begrip *God* verwoorden.

Bij eerste beschouwing blijkt deze wet in zijn bevoorrechtiging van de godsdienstige burger al een produkt te zijn van wat ik wel eens 'het eenrichtingsverkeer der zogenaamde christelijke verdraagzaamheid' heb genoemd, maar bij nadere ontleding blijkt deze wet bovendien, binnen het gebied dier bevoorrechtiging, een bepaalde groep christenen ten opzichte

van de overigen te bevoordelen. Het is merkwaardig, dat de wetgever wel alle religieuze symbolen van de eigen kerkelijke denominatie, die deze toevallig met de meeste andere christelijke kerken gemeen heeft – God de Vader, God de Zoon, en God de Heilige Geest – beschermd wil zien, maar alle symbolen daarbuiten, christelijke of niet-christelijke, onbeschermd laat.

Men zou, binnen een vooropgestelde noodzaak tot bescherming van godsdienstige gevoelens tegen krenking, nog over de redelijkheid of onredelijkheid van een in zulk een bescherming voorzienende wet een discussie kunnen houden, indien deze wet, in plaats van alle burgers het bestaan van God dwingend op te leggen, zou spreken van, bij voorbeeld, 'smalende spot jegens religieuze symbolen, voorstellingen of ideeën, die grievend geacht moet worden voor godsdienstige gevoelens'. Maar daarvan heeft de wetgever willen afzien. En nu is het wel zo, dat vrijwel alle christenen het symbool der Goddelijke Drie-Eenheid aanhangen, maar de twee grote symbolen van wereldomvattende christelijke geloofsgemeenschappen – de Eucharistie, waarvan de letterlijke interpretatie ietwat op de achtergrond is geraakt, maar waarin toch, volgens het officiële standpunt van de R.-K. Kerk, zich *realiter et veriter* het Lichaam en Bloed van God zouden manifesteren, en de Persoon van de Heilige Maagd, al eerder door mij genoemd, die in de katholieke leer een centrale, en wegens de Haar volgens kerkelijk niet bestreden geloofsopvatting toegedachte functie van Medeverlosseres zelfs beslissende plaats inneemt – blijven onder deze wet van alle bescherming verstoken. Mij zal dat een zorg zijn: religieuze symbolen zijn onkwetsbaar voor welke spot ook, maar ik wil hier op de inconsequentie wijzen volgens welke ik, als ik zou schrijven: '*God is een grote klootzak*', wel, maar als ik zou schrijven: '*De Heilige Maagd is een vuile hoer*', niet strafbaar ben, terwijl voorts een heel pantheon van buiten-christelijke symbolen als Boeddha, Krishna, en anderen, zich al evenmin in enige bescherming bij de wet mogen verheugen. Nogmaals: deze wet, die om te beginnen discrimineert tussen godsdienstige en niet-godsdienstige mensen, bevoorrecht, binnen deze discriminatie, nog des wetgevers eigen kerkelijke groepering. Ik zou deze wetgever wel eens de vraag willen voorleggen, hoe hij, tegenover het Schriftwoord '*Twéeërlei weegsteen is den Here een gruwel*' het hanteren van maar liefst drie maten zou willen rechtvaardigen. Deze wet, die in een theocratie – en dan nog, wélk een theocratie! – denkbaar zou zijn, is in de wetgeving van een moderne, beschaafde, pluralistische rechtsstaat een monstrum en een impossibiliteit.

Nu zult U, Edelgrootachtbare Heren, ongetwijfeld bij U zelf zeggen: 'Dat is allemaal erg pittig uiteengezet, maar wat hebben wij eraan? *Wij* hebben geen andere keuze dan de wet, zoals zij is, en niet zoals zij zou moeten zijn, op Uw schrijfsels al dan niet van toepassing te verklaren.' Precies: de wet zoals zij is. En de wet zoals zij is, houdt in: de wet zoals zij in het wetboek van strafrecht staat afgedrukt, dat wil zeggen zonder mijn commentaar, maar ook zonder de kreupele verdediging door de wetgever en zijn medeplichtigen, die het begrip Godslastering geheel naar eigen willekeur interpreteren. U hebt thans, in 1967, de tekst van een wet voor U liggen, en geen enkele tekst buiten die wet behoeft, voor U, ook maar enig gezag te hebben. Als die wet, in haar vormgeving, krom is, dan kan geen boekenplank vol met commentaren haar recht maken. Godslastering is een even onzinnig, onzindelijk en inhoudsloos woord als de woorden *ketterij*, *scheurmakerij*, *ondermijning van het geloof*, *provocatie*, of *handlangersdiensten aan het internationale monopoliekapitaal*. Wat godslasterlijk is, mogen synodes of concilies uitmaken, maar het is een begrip, dat niet des rechters is. Mijns inziens zoudt U, indien U in Uw vonnis te kennen gaapt, dat er geen bruikbare juridische maatstaven bestaan waarmede men kan vaststellen of een uitlating al dan niet godslasterlijk is, juist door het in acht nemen van die uiterste onpartijdigheid die toch het beginsel is van alle rechterlijke wijsheid, door de jurisprudentie die U zoudt scheppen, de genadeslag kunnen toebrengen aan een wet, die niet alleen dood is, maar ook nog stinkt.

Mijnheer de President, Edelgrootachtbare Heren! Thans wil ik, na de elk op zichzelf staande uiteenzettingen over respectievelijk mijn Gods-begrip als grondslag van mijn op God betrekking hebbende uitlatingen en de kwaliteit en hanteerbaarheid van de betrokken wet, de twee uiteenzettingen met elkaar in verband brengen en zien, in hoeverre de wet op mijn teksten van toepassing zou kunnen zijn.

De rechtbank zegt op blad 7, derde alinea, van haar vonnis, dat 'de vraag of enige uitlating godslastering in de zin der wet oplevert, niet moet worden beoordeeld naar de instelling van hem die de uitlating doet doch uit het gezichtspunt van de gelovige, tot wie de uitlating (mede) is gericht'. Dit standpunt lijkt mij, althans in deze eenzijdigheid, volstrekt onhoudbaar. Dan zou bij voorbeeld alleen reeds het verkeerd begrijpen door een aantal lezers een schuldigbevinding kunnen opleveren. De rechtbank stelt bovendien aan genoemd 'gezichtspunt' van de gelovige geen enkele eis van bij voorbeeld niveau of redelijkheid. Ik neig allerminst tot een ander

uiterste: natuurlijk legt het oordeel van de lezer een bepaald gewicht in de schaal, wat overigens niet betekent, zoals de rechtbank in de volgende alinea van haar vonnis suggereert, waar sprake is van het 'in brede kringen van de Nederlandse samenleving aanvaarde Godsbeeld', dat met hun aantal het gezag van hun oordeel zou toenemen. Wat ook mijn Godsbegrip waard moge zijn, het feit dat het – God zij geloofd – sterk afwijkt van het 'in brede kringen van de Nederlandse samenleving aanvaarde' Godsbeeld, maakt het nog niet strafbaar. 'Brede kringen van de Nederlandse samenleving' zijn voor wederinvoering van de doodstraf, van lijfstraffen, voor moord op geesteszieken, voor censuur, voor boekverbranding en voor het opjagen van homoseksuelen. Het is, ook dat heb ik al eens eerder gezegd, niet de taak van de overheid de terreur van het gepeupel te legaliseren, maar integendeel, de denkende en scheppende burger tegen het gepeupel te beschermen.

Het oordeel over enige geschreven tekst hangt af van wat men er in leest, maar vooral, van wat men er in wil lezen. Ik zou op deze zitting, door een eenvoudige uitleg, het mijne tot het begrijpen van de in de dagvaarding geciteerde tekst willen bijdragen. Wie hem begrijpt, kan er niets smalends, niets ongunstigs over God, en niets grievends voor godsdienstige gevoelens in zien. Voor eenvoudigen van geest behoeven deze teksten misschien uitleg, maar een verdediging in eigenlijke zin hebben zij niet van node.

Tot vereenvoudiging van de gang van zaken, en teneinde een belangrijke tijdsbesparing te bereiken, meen ik, dat ik met een uitleg van het tweede citaat in de dagvaarding, van de passage uit *Nader Tot U* dus, kan volstaan: de beide teksten toch zijn nauw verwant en men zou kunnen zeggen dat ik op hetgeen ik in het eerste fragment te berde breng, in het tweede fragment, bij wijze van spreken, dieper inga. Indien ik terzake van het tweede citaat vrijuit ga, dan moet dat toch ook terzake het eerste het geval zijn.

Bladzijde 112 dus van *Nader Tot U*. Het begin van het fragment is eenvoudig: de held van het verhaal is dronken en strompelt naar huis, terwijl hij, vol goede voornemens, zichzelf moed inspreekt: 'Ik moest vechten – met God en mensen zou ik worstelen, en ik zou overwinnen, zag ik nu'. Een heel oud, bijbels beeld, waarbij men onmiddellijk denkt aan Jacob, die een gehele nacht strijdt met iemand die in sommige vertalingen een engel, in andere een man, en in weer andere een mens wordt genoemd. Er is veel duisters in deze bijbelplaats, maar één van de geldige betekenissen moet

toch zijn, dat Jacob hier met God strijdt als met een immanent, onbewust want de nachtzijde van de ziel vertolkend Wezen, dat van Meester Slaaf moet worden om ten slotte, als Broeder, Jacob te zegenen. U ziet, hoe weinig 'gevaarlijke nieuwigheid' mijn ideeën, ondanks al mijn inspanning, blijken te bevatten.

'Neen, o neen, ik mocht nimmer de hoop opgeven dat ik eenmaal datgene zou schrijven wat geschreven moest worden, maar dat nog niemand, ooit, op schrift had gesteld: het boek, alweer, dat alle boeken overbodig zou maken, en na welks voltooiing geen enkele schrijver zich meer zou behoeven af te tobben, omdat gans het mensdom, ja zelfs de gehele, thans nog in haat en angst gekluisterde natuur, verlost zou zijn.' Het laatste deel van deze zin is een toespeling op een tekst van de apostel Paulus, waarin deze zegt, dat niet alleen het mensdom, maar de gehele natuur, in angstige barensnood, wacht op verlossing. Ik ben niet altijd even dol op Paulus, maar dit zijn voor mij ware woorden. Indien er een verlossing is, dan moet die gelden voor alles wat adem heeft. Indien Gods heil wel voor mij en mijn medemensen, maar niet voor mijn huisdieren Kinkie en Knorretje Panda zou gelden, dan mag God van mij dat heil houden, en er veel lol aan beleven. Ik verschil hier wel enigszins van de aanbidders van de God van Nederland, die het als vanzelfsprekend aanvaarden, dat een deel van de mensheid gered, en een ander deel voor eeuwig verdoemd zal zijn. Wat zijn dit toch voor mensen, vraag ik me wel eens af, en, vooral, wat zijn toch wel hunne zogeheten 'godsdienstige gevoelens'? Ik geef er de voorkeur aan, ten eeuwiggen dage verdoemd te worden, liever dan enig heil te verkrijgen waarvan ook maar één schepsel, hoe gering ook, zou zijn uitgesloten.

De tekst luidt verder: 'Dan zouden de kinderen der mensen een zonsopgang zien als nimmer gezien was, en een muziek zou klinken, ruisend als van verre, die ik nooit gehoord had, maar toch kende.' Deze passage maakt duidelijk, dat sprake is van een totaal, zich niet in een stoffelijk heden, maar in de oneindigheid van de tijd voltrekkend, eschatologisch visioen. De tevoren nimmer geziene zonsopgang duidt op het aanbreken van de Eindtijd, van de Dag des Oordeels, de *paroesia*, die, behalve zichtbaar, bovendien hoorbaar is geworden in de voor stervelingen onhoorbare sferenmuziek, waarvan bij voorbeeld op bladzijde 47, regel 12 van boven, in *Nader Tot U* reeds sprake is. Thans verschijnt God Zelf, en Hij symboliseert de Verlossing van mensdom en natuur, door in de gedaante van het heiligste en liefste Dier der schepping het Vlees aan te nemen en, als het

ware aan het hoofd van een stoet van ontelbare bevrijde schepsels, op te marcheren naar mijn woning in Friesland, bij mij aan te bellen en mij mede te delen: 'Gerard, dat boek van je - weet je, dat Ik bij sommige stukken gehuild heb?' God heeft mij niet willen uitsluiten van Zijn Verlossing, die een feit wordt op het ogenblik, dat enkele regels van wat ik geschreven heb, genade hebben mogen vinden in Zijn ogen. Dit kan niet ongevierd blijven, en God en ik verenigen ons seksueel, driemaal achtereen uiteraard, een goddelijk en heilig getal, waarbij ik Hem in Zijn Geheime Opening bezit, en bij Zijn vertrek geef ik Hem een presentexemplaar van mijn boek, met opdracht, cadeau. De geslachtelijke vereniging wordt genoemd, maar niet beschreven, en de woordkeus blijft ook uiterst discreet en ingetogen: van een schuttingwoord nergens een spoor.

Ik hoop dat U, Edelgrootachtbaar College, in Uw vonnis dat stomp-zinnige woord zult vermijden, dat even betekenisloos is als bij voorbeeld het woord *reactionair*, namelijk het woord *tegnennatuurlijk* dat in het vonnis van de rechtbank op blad 7, laatste regel van alinea 4, gebezigd wordt. Anaal seksueel verkeer is veel algemener dan men denkt en wordt, naar wat ik zelf heb medegemaakt of mij ter ore is gekomen, door heteroseksuelen zowel als homoseksuelen in ongeveer gelijke frequentie toegepast. Als men, zoals zo vaak, voor zijn goedkeuring of afkeuring van seksueel verkeer het criterium der biologische vruchtbaarheid wenst te laten gelden, dan is zo goed als iedere geslachtsdaad tegennatuurlijk.

Als ik de scène samenvat, dan komt zij hierop neer: drie mythische oergegevens, te weten de verlossing van de schepping, de incarnatie van God als dier, en de seksuele vereniging van God met een mens, zijn hier verstrengeld tot één sprookjesachtige voorstelling, vol van de irrationele bizarriteit die een sprookje eigen is.

Ik ben ervan overtuigd, dat, behalve uit de discrepantie tussen mijn Godsbegrip en dat mijner wederpartijders, de narigheid mede verklaard kan worden uit het feit, dat sommige mensen niet begrijpen dat een religieuze tekst tegen elke interpretatie bestand is, behalve tegen die van de letterlijkheid. Laat ik mogen zeggen, hoe ik de tekst opvat.

Ik ben vaak somber gestemd over de waarde en de zin van mijn werk, maar van enkele tientallen regels durf ik, soms, te geloven dat, bij het neerschrijven ervan, de Geest mijn hand heeft geleid, zoals bij de eerste schrijflessen de hand van de schoolmeester die van het kind. Tot die regels behoren bij voorbeeld het slot van de *Brief Door Tranen Uitgewist*, dus pagina 56 van *Nader Tot U*; enkele gedichten, zoals *Leve Onze Marine*,

Danklied Voor Het Lam en Herkenning, en ook dit, zojuist besproken fragment. Wat deze teksten precies voor mij betekenen, weet ik niet, maar wel hoeveel, en dat is: alles. Deze totale betekenis eist ook een totaal, het geheel omvattend begrip. Ik vind dat degene die de geïncrimineerde teksten letterlijk wil opvatten, daartoe het volste recht heeft, maar dat dan zijn oordeel geen grotere geldigheid heeft dan dat van de mensen die - volgens getuigenissen van vertegenwoordigers der aan de mijne voorafgaande generaties - buiten de schouwburg de boef uit het stuk stonden op te wachten om hem een pak slaag te geven. Misschien is inderdaad het woord van Heinrich Heine, over Nederland, aan de optimistische kant: nu, na veertig jaren verhitte strijd, is men wel tot de ontdekking gekomen dat de Slang misschien niet letterlijk gesproken heeft, maar de onvergelijkelijke professor Lindeboom noemt mij in alle ernst een zoöfiel en necrofiel, die ezels en lijken zou begeren! Ik vat mijn tekst ernstig op, als een intense, hartstochtelijke uiting van mijn Godsverlangen, maar geenszins letterlijk. Ik weet trouwens niets aangaande enig heil. Ik weet niet, waarom God mij een leven heeft opgelegd, dat mij eigenlijk te zwaar valt, en waarin ik, als man van min of meer normaal formaat, moet leven te midden van mensen 'op de helft van de ware grootte': het is een uiterst twijfelachtig voorrecht, in een zwanenei te hebben gelegen. (Dit is een zinspeling op een sprookje van Andersen.) Maar als het Gods wil is, dat ik mijn hele leven geteisterd zal worden door angst voor de Dood en twijfel aan Hem, dan is het goed, omdat het Zijn wil is. Ik kan niet geloven dat het mij, in leven of in sterven, ooit gegeven zal zijn, God te mogen zien 'van aangezicht tot aangezicht', maar misschien zal Hij mij niet veroordelen tot eeuwige onwetendheid aangaande Hem, en mij toestaan, Hem ten eeuwigen dage tegemoet te reizen. Met een Godsvoorstelling en een Godsverlangen hebben de genoemde teksten alles, met een concrete, notarieel bezegelde heilsverwachting hebben zij niets te maken.

Thans wil ik het wetsartikel naast de geïncrimineerde passage houden. Het smalende karakter van de uitlatingen blijkt nergens, of, sterker nog: evident is, dat dit ten enenmale ontbreekt. Het lijkt mij redelijk, dat U, Edelgrootachtbaar College, in Uw vonnis niet de halfhartige aarzelachtigheid van de Rechtbank tot de Uwe maakt, maar het kennelijk ontbreken van enige smaling tot het eerste argument maakt, dat tot niets anders dan tot ontslag van rechtsvervolging zou moeten voeren.

Wat het tweede element van de wet betreft, de godslastering, moet ik, hoewel ik vurig hoop dat U dit begrip als juridisch onhanteerbaar zult

diskwalificeren, rekening houden met de mogelijkheid dat U hier mijn standpunt niet of maar ten dele zult blijken te delen. Voor dat geval leg ik U een subsidiaire visie voor: het begrip godslastering moge juridisch onzinnig zijn, taalkundig is het natuurlijk wel te definiëren: 'Godslasterlijk of godslastering is de uitlating of afbeelding, die een opzettelijk boosaardige voorstelling bevat van God'. U ziet overigens meteen, hoe bedenkelijk ook dan, van democratisch standpunt uit gezien, vervolging is: men zou zich toch met recht mogen afvragen, op welke grond men in een niet-theocratische, open maatschappij de burger mag verbieden, uitlatingen te doen of te publiceren, die God ongunstig voorstellen. Maar deze vraag wil ik onmiddellijk weer laten rusten. Gesteld eens, dat u mijn definitie aanvaardt, zou dan mijn uitlating de daarin omschreven eigenschappen bezitten? Ik geloof het niet, zelfs niet als men de tekst letterlijk zou opvatten. En ik wil, als dat moet, me zelfs terzake een letterlijke interpretatie met mijn tegenstanders meten in de zekerheid, dat mijn tekst zelfs dán hun aanval kan doorstaan. Is de voorstelling, letterlijk geïnterpreteerd, boosaardig? Verrichten God, of ik, of beiden, in deze voorstelling, strafbare of laakbare handelingen? Ik geloof het niet. Wanneer men seksuele intimiteit tussen mens en dier verwerpelijk acht, dan moet men zich hier toch afvragen: is die Ezel eigenlijk wel een dier in de gewone zin? Het is een Ezel, die, zulks in tegenstelling tot de ezels die de aanstichters zijn van deze rechtszaak, kan lezen. Deze Ezel is waarlijk God *onder de gedaante van een Ezel*, ongeveer zoals de Eucharistie waarlijk God is *onder de gedaante van Brood en Wijn*. De geslachtsdaad op zich zelf is noch strafbaar, noch laakbaar, en dit geldt, tenminste in het algemeen, gelijkelijk voor de heteroseksualiteit en de homoseksualiteit. De ezelgestalte is slechts een omhulsel of vermomming: ik ga niet met een dier naar bed, maar met God *onder de gedaante van een dier*. En wat is er tegen seksueel verkeer met God aan te voeren? Als God mij in de Eucharistieviering Zijn lichaam ter nuttiging aanbiedt, zou Hij mij dan Zijn lichaam voor seksueel verkeer weigeren? Dat lijkt mij een in zijn eenzijdigheid onhoudbaar standpunt. Is de handeling wegens het homoseksuele karakter ervan strafbaar? Alweer: neen, want de intimiteit vindt in de beslotenheid ener woning plaats, en niemand behoeft er, zijns ondanks, getuige van te zijn. Wat de beperkingen betreft die de wet aan homoseksueel geslachtsverkeer oplegt, deze gelden hier al evenmin, aangezien wij toch kunnen aannemen dat God, evenals ik, meerderjarig is. Resumerend: van een opzettelijk boosaardige voorstelling van God is in mijn tekst nergens sprake.

Nu het laatste element van het wetsartikel, de krenking. Om te beginnen zou ik alweer een veelvuldig geuite bewering, die langzamerhand in een deel van de pers de kracht van een legende begint te krijgen – een bewering die, al evenmin als die aangaande de zogenaamde schuttingtaal, in de telastelegging voorkomt, maar die toch in deze zaak meespeelt – op haar merites willen onderzoeken. Ik bedoel de bewering dat mijn uitlatingen voor de overgrote meerderheid der gelovige christenen, en in ieder geval voor de overgrote meerderheid van bij voorbeeld de gereformeerden, zoals professor Lindeboom in zijn boekje betoogt, krenkend voor godsdienstige gevoelens zouden zijn. Ik trek dit in twijfel. Als dit zo was, dan zou ik toch niet, hangende de gerechtelijke vervolging met alle daaraan verbonden publiciteit nog wel, geëngageerd worden tot het houden van lezingen voor zulke gereformeerde bolwerken als de *Vereniging Van Vrouwelijke Studenten Aan De Vrije Universiteit*, of voor de studenten van waarlijk het hol van de leeuw zelf, de Theologische Hogeschool te Kampen. Als die bewering waar was, dan zou toch niet de laatste rots in deze zee van zonde, het gereformeerde dagblad *Trouw*, mij bij monde van een gerenommeerd calvinistisch theoloog in een lang artikel hebben verdiedigd?

Van rooms-katholieke zijde heb ik al evenmin ooit een klacht gehoord, behalve dan de, om redenen van min of meer tactische opportuniteit, door een troep paniekzaaiende, 'antizionistische' homoseksuelen aan pater Gottschalk afgedwongen ondertekening van de befaamde brief, die per ongeluk in *Dialog* is gepubliceerd.

Ik wil over de katholieke christenen een passage aanhalen uit een verklaring, die ik ruim een jaar geleden in het openbaar heb afgelegd: 'Gedurende al de jaren (...), dat ik in katholieke milieus heb verkeerd, heeft men daar veel waardering getoond voor mijn Godsvoorstelling en voor de verwoording daarvan in mijn literaire werk, en heeft men mijn verbinding van homoseksuele lustvoorstellingen met religieuze mystiek als de gewoonste zaak van de wereld beschouwd. Uit *Nader Tot U* heb ik in kloosters, katholieke vormingscentra en seminaries voorgelezen, ook de *Brief Uit Het Huis Genaamd Het Gras*, inclusief de omstreden ezelpassage, zonder ooit enige klacht of verwijt te hebben vernomen. En in al die zes, zeven jaren heb ik nimmer van enig katholiek – hetzij priester of leek – ook maar één onaangename, afkeurende, laatdunkende of oneerbiedige opmerking vernomen over mijn zedelijke opvattingen of over mijn leven met mijn levenspartner, noch zijn mijn vriend en ik door hen ooit anders

bejegend dan met al het respect waarop wij recht hebben.' En ik besloot deze verklaring aldus: 'De Rooms-Katholieke Kerk heeft mij opgenomen als de schrijver die ik ben, en als homoseksueel; en zulks niet uit zogeheten "tolerantie" "mededogen", "begrip", "christelijke barmhartigheid" of soortgelijke onzindelijke overwegingen, maar van ganser harte, en op grond van de fatsoenlijkst denkbare motieven: achting en liefde.'

Edelgrootachtbaar College! Ik heb er niet de minste behoefte aan, mij achter de R.-K. Kerk te verschuilen, want ik kan best voor mij zelf opkomen. De malle insinuatie, dat mijn intrede in deze Kerk iets met deze rechtszaak te maken zou hebben, zoals die door professor Lindeboom en sommige vriendelijke kunstbroeders is geuit, deelt over *mij* niets mede, maar is wel onthullend aangaande de persoonlijkheid van de beschuldigers. Ik heb mijn mededelingen over de Rooms-Katholieke Kerk alleen te berde gebracht om aan te tonen, dat bij een grote groep van christenen voor mijn religieuze ideeën en voor mijn kunst een gerespecteerde plaats is ingeruimd. Daaruit is, als het ware natuurlijkerwijze, mijn intrede in die Kerk voortgekomen, die vermoedelijk mede verband zal houden met mijn hunkering naar de ruimte, de stilte, de diepte, de schoonheid en het mysterie, die zij mij, weliswaar in koppelverkoop met veel wansmaak, stompzinnigheid en bederf, nog steeds biedt in een wereld zonder ruimte en zonder stilte, waarin alles ondiep en lelijk is geworden, en waarin het Mysterie wordt ontkend. Een kwestie van voorkeur, en ik kan me voorstellen, dat iemand anders erop spuuft.

Dat het aantal mensen, dat er een totaal ander Godsbeeld op na houdt dan ik, groot is, neem ik wel aan, maar hoevelen van hen zich door mijn uitlatingen gekrenkt zouden achten, daarover tasten wij in het duister. Ik voor mij geloof niet, dat het er velen zijn, maar zoals ik het grote getal als argument afwees waar het wellicht tegen mij kon worden gebruikt, zo ook wil ik het kleine aantal afwijzen als argument te mijner verdediging. Al was het maar één enkel mens – zijn klacht zou dienen te worden gehoord en gewogen.

Nu wij echter over hun kwantiteit niets weten – er is nimmer iemand van hen als getuige gedagvaard, wat toch, ook al gaat het hier niet om een klachtdelict, redelijk zou zijn – zou ik mij willen verdiepen in de kwaliteit van die weinigen, die wél iets van zich hebben laten horen.

Van de tijd af, dat deze zaak in de publiciteit kwam, heb ik – de stroom is nu wel aanmerkelijk geluwd – ongeveer elke week een op de zaak betrekking hebbende smaadbrieven, en ongeveer iedere maand een dreigbrief

ontvangen. Ze zijn alle in de prullenmand terechtgekomen, maar iets over hun inhoud in het algemeen kan ik U, uit het geheugen, wel mededelen. Ze bevatten bijna altijd, behalve de tussen bijbelteksten door, in de grofste en vuilste termen geuite beschuldigingen dat ik een godslasteraar en een dienaar van de Satan was, ook stromen van scheldwoorden betreffende mijn persoonlijk leven en mijn zedelijke opvattingen. Meestal waren ze tevens vol antikatholiek gescheld, en ongeveer de helft van alle brieven bevatten bovendien, merkwaardigerwijs, uitingen van het grofste antisemitisme. En mogen deze brieven over mijn vermeende godslastering in de keuze van hun haat-objecten allerlei variaties hebben vertoond, ze hadden één eigenschap gemeen: ze waren alle anoniem.

Ir. Van Dis onderscheidt zich van vele der zojuist genoemde briefschrijvers eigenlijk alleen daarin, dat hij niet anoniem blijft. Welk een blinde haat en bezetenheid moeten wel over iemand gekomen zijn om van een ander, die men niet eens kent en wiens werk men vermoedelijk niet eens gelezen heeft, te verkondigen, dat hij in de Hel in gezelschap van de duivel op zijn tong zal moeten kauwen! Hij schijnt van de gang van zaken aldaar goed op de hoogte te zijn. Welk een brutaliteit en aanmatiging om te durven decreteren, dat alle homoseksuelen ten eeuwigden dage veroemd zullen zijn! Of deze man gevoelens bezit die gegriefd kunnen worden weet ik niet, maar misschien kan hij nog eens, D.V., door een veroordeling wegens belediging van een volksgroep, in zijn portemonnee gegriefd worden.

En als ik nog even op het onsterfelijke boekje *God en Ezel* van professor Lindeboom terug mag komen, dan is dat niet om al te grote aandacht te wijden aan de stroom van nodeloos ophitsende, scheldachtige woorden aan mijn adres als 'notoir homoseksueel' of 'kampioen-homofiel' die de clichématige platheid, verwatenheid, goorheid en domheid van het gehele geschrift kenschetsen, maar om U op iets te wijzen, dat volgens mij een diepe betekenis heeft: ik althans acht het allerminst toevallig, maar veeleer zeer significant, dat de auteur, die tegen mij fulmineert wegens een mij letterlijk toegerekende anale omgang met de Godheid, geen theoloog, maar een *internist* is.

(Er moet een God zijn, Edelgrootachtbaar College, want dit kan men toch onmogelijk zelf bedenken.)

In hoeverre nu ben ik gehouden een eventuele krenking van godsdienstige gevoelens van voornoemde lieden te vermijden? Daarover allererst, in het algemeen, dit: ik ben van mening, dat de kunstenaar dezelfde

rechten en plichten heeft als ieder ander, en dat hij in het maatschappelijk verkeer dezelfde zorgvuldigheid in acht dient te nemen als dewelke iedere andere burger past. Het is een banaliteit, dat ware vrijheid gebonden is, en dat de grenzenloze vrijheid van de één de onvrijheid van de ander inhoudt. Ik weet van veel mensen, levenden en doden, van allerlei dat de grondslag voor leesbare teksten zou kunnen vormen, doch dat ik nimmer op papier zal stellen, omdat zulks strijdig zou zijn met eer en fatsoen.

Zo dient iedere schrijver zichzelf beperkingen op te leggen, maar twee beperkingen wijs ik af: ten eerste weiger ik, en zal ik altijd blijven weigeren mijn teksten aan te passen aan het begripsvermogen van de slechte verstaanders. Dat is geen kwestie van beginsel, maar van vakmanschap: ik stel mij ten doel, voldragen literair werk te leveren, en geen produkt van het *socialistisch realisme*. Ten tweede weiger ik, maar dit is geen kwestie van vakmanschap, maar wel degelijk van beginsel, bij het vervaardigen van mijn tekst rekening te houden met de *boze* verstaanders.

Ik kom nu tot mijn slotconclusie. Ten eerste acht ik het niet aanwezig zijn van enige smaling boven alle twijfel bewezen; ten tweede acht ik het begrip godslastering juridisch onhanteerbaar: waar een beslissing niet mogelijk is, dient de verdachte als onschuldig beschouwd te worden; zoudt U mijn zienswijze niet delen, dan moet volgens mij het subsidiaire standpunt gelden, dat Godslastering een opzettelijk boosaardige Godsvoorstelling inhoudt, die hier, ondanks het ietwat onalledaagse van de voorstelling, kennelijk nergens aanwezig is; en ten derde, wat de krenking betreft, kan ik, gezien al het vuil en de niet ter zake doende hetze die door al deze menseneters over mij is uitgestort, niet zo gemakkelijk in de heiligheid en kwetsbaarheid van die gevoelens geloven.

Ik moet reeds tot ontslag van rechtsvervolgung concluderen terzake smaling en godslastering, maar wat de krenking betreft: bewezen is die allerm minst, doch het afwezig zijn ervan is evenmin, ooit, te bewijzen; misschien zouden we ten aanzien hiervan het standpunt kunnen innemen: leven en laten leven. Ik bedoel daarmee: laat U deze mensen toch alstublieft hun gegriefdheid, want als ze die niet meer bezitten, hebben ze niets meer en zijn ze niets meer.

Hiermede kom ik aan het einde van mijn pleidooi. Het is misschien voor het eerst in de Nederlandse rechtspraak, dat een verdachte iets requireert, maar het zij mij toegestaan. In deze zaak staat voor mij betrekkelijk weinig op het spel: wat last, wat drukte, wat opwindung, en de

kans op een minuscule boete – gevangenisstraf zou wel slijk zijn, maar mij lukt zoiets toch nooit – welke boete ik vermoedelijk voor de fiscus nog als kosten van verwerving van mijn bruto inkomen zou mogen aftrekken: ziedaar mijn risico's. Deze zaak echter, klein en min of meer lachwekkend als zij moge schijnen, is van principieel belang voor de toekomst van de traditionele burgerlijke vrijheden. Daarom meen ik, als burger van de rechtsstaat die dit land nog steeds is, te mogen eisen dat U een vonnis zult vellen, dat, hoe het ook voor mij persoonlijk moge uitvallen, door de jurisprudentie die het schept, ertoe zal bijdragen dat deze wet, die in strijd is met de beginselen ener moderne rechtsstaat, en die koren op de molen is van de vijanden der vrijheid, terecht komt op de enige plaats waar zij thuisbehoort, en dat is: in de prullenmand.

Moge de Geest, die niet de wil van mensen gehoorzaamt, maar die waait waar hij Zelf wil, U bij het vellen van Uw vonnis leiden. Ik dank u.